

MUHASSİN b. ALİ b. EBÜ TÂLİB

1983, XLIII, 170, 197-199; Ethem Ruhi Fiğlalı, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, İstanbul 1980, s. 152; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânî-fi'ş-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, II, 152-159; M. Kâzım el-Kazvîni, *Fâtumatü'z-Zehrâ*, Beyrut 1404/1984, s. 324-327; Ebü'l-Kâsım el-Hûî, *Mu'cemû ricâlî'l-hadîs*, Beyrut 1409/1989, I, 141; VIII, 216-228; Ahmed er-Rahmânî, *Fâtumatü'z-Zehrâ*, Beyrut 1411/1991, II, 519-544; İbrâhim Emîni, *Örnek İslâm Kadını Hz. Fâtümâ* (trc. Fahrettin Altan-Seyyid Seccâd Hüseyinî), Kum 1412/1992, s. 204-210; Âyide Tâlib, *Fâtumatü'z-Zehrâ*, Beyrut 1418/1998, s. 221-227; Louis Massignon, "Muhassîn b. Ali", *IA*, VIII, 510-511; M. Yaşar Kandemir, "Fâtuma", *DA*, XII, 221.

İLYAS ÜZÜM

MUHASSİR

(محسر)

Mina ile Müzdelife arasında bir vadi

(bk. MİNA; MÜZDELİFE).

MUHAŞŞÎ SİNAN

(bk. SİNAN EFENDİ).

MUHATAP

Osmanlılar'da padişahın huzurunda yapılan tefsir derslerine müzakereci olarak katılan âlim

(bk. HUZUR DERSLERİ).

MUHAYRÎK en-NADRÎ

(مخيريق النضري)

Abdullâh (el-Husayn) b. ez-Zübeyr b. Bâtâ en-Nadrî el-İsrâilî (ö. 3/625)

Sahâbî.

Asıl adı Husayn olup İslâmîyet'i kabul edince Hz. Peygamber kendisine Abdullah adını vermiştir. Muhayrîk isminin mahiyeti hakkında kaynaklarda bilgi yer almamakla birlikte Huzâî bunun "mihrâk" kelimesiyle ilgisi olabileceğine işaret etmekte (*Tahricü'd-delâlati's-sem'iyye*, s. 564), sözlüklerde bu kelimeye "cömert;

uzun boylu, yakışıklı" gibi anlamlar verilmektedir (*Lisanü'l-'Arab*, "hrk" md.). Aslen Medine'de yaşayan Benî Kaynukâ kabilesinin Sa'lebe b. Fityevn kolundan olup Benî Nadîr yurdunda ikamet ettiği için Nadîr nisbesiyle anılmıştır. Muhayrîk, Tevrat'ı iyi bilen ve geniş hurma bahçeleri bulunan zengin bir kimse idi. Resûl-i Ekrem, hem onun hem de Abdullah b. Selâm'in dinlerini iyi bilmeleri ve selim bir fitrata sahip olmaları sebebiyle İslâmîyet'i kabul edeceklerini umuyordu. Fakat Muhayrîk, muhtemelen dindaşlarının kendisine olan saygısından dolayı Uhud Gazvesi'ne (3/625) kadar dininden vazgeçmedi. Hz. Peygamber, Uhud Gazvesi için yola çıkınca Muhayrîk yahudilere Resûlullah'a yardım etmeleri gerektiğini söyledi. Onların, "Bugün sebt (şabat) günüdür, bu günde biz ona yardım edemeyiz" demeleri üzerine artık sebt günü diye bir şeyin kalmadığını belirterek Resûlullah'ın huzuruna çıktı ve müslûman oldu; ardından müslûmanlarla birlikte savaşa katıldı. Bir süre sonra yaralandı ve mallarının tamamını Hz. Peygamber'e vasiyet etti, daha sonra da şehid oldu. Savaşa çıkmadan önce yakınlarına, ölmesi halinde mallarının tasarruf yetkisini Resûl-i Ekrem'e bıraktığını söylediği de rivayet edilmiştir (Taberî, II, 73).

Hız. Peygamber, Uhud Gazvesi'nden dönüşte her biri sulak bölgelerdeki Benî Nadîr arazileri arasında yer alan Mîseb, Sâfiye, Dellâl, Hasnâ, Burka, A'vâf (A'râf) ve Meşrubetü Ümmi İbrâhîm adlı hurma bahçelerini 7 (629) yılında müslûmanların kullanımı için vakfetti (İbn Şebbe, I, 111). Muhayrîk'a ait olan bu mallar, Benî Kaynukâ'dan intikal etmiş olup Resûl-i Ekrem'in ailesi ve fakir müslûmanlar için yaptığı harcamaların önemli kaynaklarından biriydi. Hürmalıklar daha sonraki dönemlerde halifelerin tasarrufuna geçti. Muhayrîk'ın hurma bahçelerinin Resûlullah tarafından müslûmanlara vakfedilmesi İslâm'da ilk vakfı kimin yaptığı tartışmasını gündeme getirmiş, bazıları Hz. Ömer'in malını vakfetmesini, bazıları da Muhayrîk'ın Hz. Peygamber'e vasiyet edip onun da müslûmanlara vakfetmesini ilk uygulama olarak kabul etmiştir.

İbn Sa'd, diğer kaynakların aksine Muhayrîk'ın İslâmîyet'i benimsemediğini, bu yüzden cenaze namazı kılınmadan müslûman mezarlığının bitişiğine defnedildiğini, Resûl-i Ekrem'in ona hayır duada bulunmadığını, onun için sadece, "Muhayrîk yahudilerin en hayırlısıydı" dediğini belirtmiş (*eṭ-Tabakât*, I, 501), İbn Hacer'in *el-İşâbe'si* (VI, 57) dışında sahâbe biyografilerine dair eserlerde Muhayrîk'ın hayatına yer verilmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisanü'l-'Arab, "hrk" md.; İbn Sa'd, *eṭ-Tabakât*, I, 501-503; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medineti'l-münevvere*, I, 110-111; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), II, 73; Süheyfî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 375; III, 287-288; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 241, 290; Kellâhî, *el-Iktifâ* (nşr. Kemâleddin İzzeddin Ali), Beyrut 1417/1997, I, 360; II, 78; Nevevî, *Şerhu Müslîm*, XII, 82; İbn Kesîr, *es-Sîre*, IV, 37-38; a.m.f., *el-Bidâye*, III, 237; Ali b. Muhammed el-Huzâî, *Tahricü'd-delâlati's-sem'iyye* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1405/1985, s. 564; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 57; a.m.f., *Fethu'l-bârî* (Hatîb), V, 472; VI, 234; Bedreddin el-Aynî, *'Umdu'l-kârî*, Kahire, ts. (İdâretü't-tübâati'l-müniriyye), XV, 20; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), III, 107-108; Abdülhay el-Kettânî, *Hz. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibü'l-idâriyye* (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I, 586-587.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MUHAYYELÂT

(المختلات)

Doğru ve kabul edilebilir olsun veya olmasın, insanda sevinç ve rahatlama yahut nefret ve sıkıntı duyguları uyandıran hükümler için kullanılan mantık terimi

(bk. BEŞ SANAT; ZANNİYYÂT).

MUHAYYER

(مخير)

Türk müzikisinde bir makam adı.

Türk müzikisinin çok eski makamlarından biri olup hüseyinî makamının incisi şeklinden ibarettir. Abdülbâki Nâsir Dede muhayyeri terkipler arasında zikreder. Düğâh perdesi üzerinde kurulu olan dizisi, bu perdedeki hüseyinî beşlisine hüseyinî perdesinde bir uşşak dörtlüsünün eklenmesiyle meydana gelmiştir. Dizi, tamamen hüseyinî makamı dizisinin aynısı olması sebebiyle bu makam basit makamlar içerisinde yer alır. Ancak muhayyer incisi seyirli bir makam olduğundan tiz durak muhayyer perdesi civarından seyre başlanır. Makamın güçlüsü de bu perde ol-

Muhayyer makamı dizisi (seyir alanı)

Muhayyerde simetrik hüseyinî beşlisi   Hüseyinîde uşşak dörtlüsü   Yerinde hüseyinî beşlisi

Genişlemiş bölge   Ana dizi

Muhayyer makamı dizileri

duğu için yarım karar yine aynı perdede yapılır. Bu sebeple muhayyer perdesi üzerinde bir seyir alanına ihtiyaç vardır. Bu alan da durak perdesi üzerindeki hüseyinî beşlisinin tiz durak muhayyer perdesi üzerine simetrik olarak göçürülmesiyle elde edilir. Böylece hem makamın genişlemesi yapılmış, hem de tabii seyir alanı ortaya çıkmış olur.

Makamın birinci mertebe güçlüsü tiz durak muhayyer perdesinde uşşak veya hüseyinî çeşniyle yarım karar, ikinci mertebe güçlüsü hüseyinî perdesi üzerinde uşşak çeşniyle asma karar yapılır. Makamın diğer asma kararları ise nevâda rastlı, (evîç perdesini acemle değiştirmek suretiyle) yine nevâda bûselikli, çârgâhta çârgâhli, segâh perdesinde segâh veya ferahnâkli kararlardır. Rast perdesine düşüldüğü takdirde burada da rastlı asma karar yapılabilir. Nota yazımında donanımına hüseyinî makamında olduğu gibi si için koma bemolü, fa için bakiye diyezi yazılır. Makamın yedeni ise sol (rast) perdesidir.

Muhayyer makamının seyrine inici bir makam olduğu için tiz durak muhayyer perdesi civarından başlanır. Bu perde üzerindeki tiz bölgede gezinilip muhayyer perdesinde yarım karar yapılır. Daha sonra orta bölgenin seslerinde karışık gezinilip gerekli asma kararlar ve makamın diğer özellikleri gösterilerek düğâh perdesinde hüseyinî dizisiyle tam karar yapılır.

Muhayyer makamı Türk müzikisinin dinî ve din dışı sözlü eserleriyle saz eserlerinde, klasik sanat ve halk müzikisinin hemen her formunda çok beğenilerek kullanılmıştır. Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin darb-ı fetih, Sultan I. Mahmud ile Tanbûrî Cemil Bey'in devr-i kebîr usulündeki peşrevleri; Nazîm'in zencir usulünde, "Gönül düşüp hâm-ı giysû-yi yâre kalmıştır", Tosunzâde Abdullah'ın muhammes usulünde, "Derd-i hicrâna tabîbim bir devâ bilmez misin?" mısraıyla başlayan besteleri; Hacı Sâdullah Ağa'nın, "Hâl-i siyeh-i gerdeni nâzik tenindedir" mısraıyla başlayan ağır semâisiyle, "Bir elif çekti yine sî-neme cânan bu gece" mısraıyla başlayan yürük semâisi; Üdî Nevres Bey'in aksak usulünde, "Gün kavuştu su karardı beni üzme güzelim", Rahmi Bey'in curcuna usulünde, "Yetmez mi sana bister ü bâlin kucağım" mısraıyla başlayan şarkıları; Zekâi Dede'nin, "Şûrîde vü şeydâ kılan yârin cemâlidir beni", Muallim İsmâil Hakkî Bey'in, "Bir fenâ dünyâ imişsin böyle bil-

Muhayyer
makamı
seyir
örneği

mezdim seni" mısraıyla başlayan düyek usulündeki ilâhileri bu makamın en güzel örnekleri arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülbâki Nâsir Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242/1, vr. 16*, 29*; Hâşim Bey, *Mûsiki Mecmûası*, İstanbul 1280, s. 33; Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Mûsikî*, İstanbul 1321, s. 82-83; Subhi Ezgi, *Nazarî - Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933, I, 95, 102-105; Özkan, *TMNÜ*, s. 162-165; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 50.

İSMÂİL HAKKI ÖZKAN

MUHAYYER-BÜSELİK

(مخير بوسليك)

Türk müzikinde
bir birleşik makam.

XVI. yüzyıldan beri kullanılmakta olup sonuna bûselik dizi parçası, dörtlüsü veya beşlisinin ilâvesiyle meydana getirilen ve "bûselikliiler" adıyla anılan makamlar grubundandır. İnici seyirde bir makam olan muhayyer-bûseliğin karar perdesi, muhayyer ve bûselik makamlarının da karar perdesi olan düğâhtır. Makamın yapısı, muhayyer makamına bûselik dizisi veya beşlisinin eklenmesi şeklindedir. Bu makamda bûseliğin daha çok beşlisi tercih edildiğinden bûseliğin bütün dizisinin kullanıldığı muhayyer-bûselik eserler çok azdır.

Muhayyer-bûselik makamının güçlüsü, önce muhayyer makamının bütün özellikleriyle icra edilmesinden dolayı muhayyer makamında olduğu gibi muhayyer perdesidir. Makamın diğer asma kararları da yine muhayyer makamının asma kararları olan hüseyinîde uşşaklı, nevâda rastlı ve bûselikli, çârgâhta çârgâhli, segâhta segâh veya ferahnâkli kararlardır.

Nota yazımında donanımına muhayyer makamında olduğu gibi si için koma bemolü, fa için bakiye diyezi yazılır. Ancak bu makamın yedeni muhayyer makamının yedeni olan sol (rast) perdesi değildir. Dizinin sonuna bûseliğin eklenmesinden dolayı muhayyer bûselik makamının yedeni, aynı zamanda bûselik makamının da yedeni olan bakiye diyezli sol (nîm zirgüle) perdesidir.

Muhayyer bûselik makamının seyrine muhayyer makamı ile başlanacağından tiz durak muhayyer perdesi civarından seyre girilir. Bu tiz bölgede gezinilip muhayyer perdesinde uşşak veya hüseyinî çeşniyle yarım kararlar yapıldıktan sonra orta bölgeye geçilir. Burada da karışık olarak muhayyer makamının özellikleri belirtilip dolaşıldıktan sonra düğâh perdesine kadar inilip muhayyer makamı sona erdirilir. Buradan itibaren bûselik dizi veya beşlisi ne geçilerek orada da gezinildikten sonra düğâh perdesinde bûselikli ve yedenli tam karar yapılır.

Muhayyer-
bûselik
makamı
dizileri